

Οι δύο ιστορικοί δρόμοι της Ελλάδος και η γεωπολιτική της Ενδιάμεσης Περιοχής

Σημαντικό γεγονός, το οποίο επηρέασε καθοριστικά την ιστορική εξέλιξη της ελληνικής κοινωνίας υπήρξε ο απελευθερωτικός αγώνας κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και οι εθνογενετικές διαδικασίες, τις οποίες ενεργοποίησε αυτός ο αγώνας.

Για την ελληνική περίπτωση της εθνογένεσεως ισχύει αυτό που ο Ernst Gellner (1925-1995, Βρετανός φιλόσοφος) προσδιορίζει ως ουσιώδες χαρακτηριστικό του «ανατολικού» εθνικισμού. Το γεγονός δηλαδή ότι η δημιουργία της κρατικής δομής έπεται της εθνικής ιδεολογίας. Πράγματι στον 15^ο αιώνα στη Δυτική Ευρώπη διαμορφώθηκαν τα κράτη και μόνο στα τέλη του 18^ο αιώνα ανατέλλουν τα έθνη και ο εθνικισμός. Στην Ελλάδα λοιπόν πρώτα αναπτύσσονται οι ιδεολογίες του ενιαίου έθνους και στη συνέχεια επιχειρείται η συγκρότηση «μοντέρνου», δηλαδή δυτικού τύπου εθνο-κράτους. Η Οθωμανία ήταν οικουμενική πολυλαϊκή αυτοκρατορία και όχι κράτος. Η προτεραιότητα του έθνους έναντι του κράτους για την ελληνική περίπτωση απετέλεσε την βάση των θεωρητικών και συνειδησιακών φιλονικιών στον πνευματικό κόσμο κατά τους τελευταίους αιώνες. Οι διαμάχες ανάμεσα σε εθνοκεντρικούς και ευρωπαϊστές δεν είναι παρά φιλονικίες, οι οποίες εκφράζουν σε συνειδησιακό επίπεδο την κατάσταση της όψιμης δημιουργίας του νεωτερικού ελληνικού κράτους.

Ο ανατολικός εθνικισμός από την μία μεριά και το δυτικό νεωτερικό κράτος από την άλλη αποτελούν τις όψεις του ίδιου νομίσματος που είναι η ιστορική πορεία της Ελλάδος κατά τους 19^ο και 20^ο αιώνες. Σήμερα, υπό την προοπτική της πλανητικής εποχής, τα πράγματα τίθενται ξανά σε νέες βάσεις και τα δεδομένα έχουν ανατραπεί εντελώς. Η απόσταση ανάμεσα στην πρώιμη εθνική ιδεολογία και στο υπό διαμόρφωση νεωτερικό κράτος μεγαλώνει και μαζί της διευρύνεται το ιστορικό αδιέξοδο της ελληνικής κοινωνίας.

Στην Ελλάδα επί δύο αιώνες δεν λειτούργησε το νεωτερικό κράτος. Όσες προσπάθειες έγιναν έμειναν ημιτελείς ή προσέκρουσαν στον σκληρό πυρήνα του ανατολικού κοινωνικού βιοκόσμου. Δεν ολοκληρώθηκε ποτέ η ενσωμάτωση του δυτικού πολιτικού συστήματος. Ο ημιτελής συστημικός εκσυγχρονισμός του κράτους και η παρωχημένη ιδεολογία του έθνους αποτελούν τις δύο όψεις της ελληνικής κοινωνίας. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, μετά το 1989, τα ιστορικά μορφώματα της Ευρώπης, των Βαλκανίων, της Δύσεως και του ανατολικού κόσμου υφίστανται ριζικούς συνειδησιακούς και υλικούς επαναπροσδιορισμούς.

Επανεμφανίζεται η δυναμική του ενιαίου ιστορικού χώρου των Βαλκανίων. Οι λύσεις που διαφαίνονται μπορούν να συνοψισθούν ως εξής: α) **Μία ιστορική δυνατότητα** συγκεκριμενοποιείται στον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της ελληνικής κοινωνίας, πράγμα που σημαίνει ότι ολοκληρώνεται, έστω και με παθολογικό τρόπο, ο δυτικός εκσυγχρονισμός του κράτους, ενώ ταυτόχρονα οι Έλληνες παραιτούνται από την απαίτηση να διαμορφώσουν μία νέα εθνική ιδεολογία, β) **Ο άλλος δρόμος** δεν συμπίπτει κατ' ανάγκη προς εκείνον της ιδιοπροσωπίας του Ελληνισμού, διότι αυτή η ιστορική δυνατότητα μπορεί να διαμορφωθεί εάν και εφόσον οι συνειδησιακές δυνάμεις του τόπου μας είναι σε θέση να συλλάβουν τις κοσμογονικές αλλαγές που ήδη κυφορούνται. Η Ευρώπη δεν είναι η δεδομένη μορφή ζωής στην οποία καλούμαστε να ενταχθούμε ακολουθώντας μοιρολατρικά τις διαδικασίες της Ευρωπαϊκής Ενώσεως. Η Ευρώπη κατά τον 21^ο αιώνα θα υποστεί ριζικές ανακατατάξεις, είτε ολοκληρωθεί η πολιτική ένωσή της, είτε όχι. Από την άλλη, ο ανατολικός κόσμος των Βαλκανίων ακούει τους κτύπους της ιστορίας και κατά τις επόμενες δεκαετίες θα ζήσει μέσα σε μία θύελλα συγκρούσεων και αντιπαραθέσεων.

Η **γεωπολιτική συγκυρία** της Ελλάδος επιβάλλει να αναστοχαστούμε τον ιστορικό ορίζοντα του εθνικού κράτους στις νέες συνθήκες. Με άλλα λόγια, η Ελλάς πρέπει ως υποκείμενο να αποφασίσει ή να περιορισθεί στα πλαίσια του εθνικού κράτους έτσι όπως αυτό διαμορφώθηκε κατά τους 19^ο και 20^ο αιώνες και να μετατραπεί σε τμήμα (επαρχία) του

δυτικοευρωπαϊκού συνόλου ή να υψωθεί σε ιστορική οντότητα, η οποία θα παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στην προοπτική των νέων ιστορικών συσχετισμών ανάμεσα στην Ευρώπη και τα Βαλκάνια, ανάμεσα στον δυτικό και τον ανατολικό κόσμο της **Ενδιάμεσης Περιοχής**. Ο γεωγραφικός ορισμός της **Ενδιάμεσης Περιοχής**, κατά τον Καθηγητή Δημήτρη Κιτσίκη, είναι ο εξής: «Η ευρασιατική ήπειρος, της οποίας η Ευρώπη δεν είναι παρά μία από τις πολλές χερσονήσους, διαιρείται, λόγω χιλιετούς ιστορίας, σε τρεις μεγάλες πολιτισμικές περιοχές: **α)** την Δύση ή Δυτική Ευρώπη, που περιλαμβάνει πλέον σήμερα, την Βόρειο και Νότιο Αμερική, την Αυστραλία και την Νέα Ζηλανδία, **β)** την Ανατολή ή Άπω Ανατολή, που περιλαμβάνει τρεις χερσονήσους: Ινδία, Νοτιοανατολική Ασία (με την Ινδονησία), Κίνα (με την Κορέα και την Ιαπωνία), **γ)** την **Ενδιάμεση Περιοχή**, που ευρίσκεται μεταξύ Ανατολής και Δύσεως» (Δημ. Κιτσίκη, *Συγκριτική Ιστορία Ελλάδος και Τουρκίας στον Κ' αιώνα*, Γ' έκδοση, Αθήνα, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 1998, σ. 42).

Οι **δύο ιστορικοί δρόμοι** που ανοίγονται είναι και οι δύο δυνατοί γ' αυτήν. **α) Ο ευρωπαϊκός δρόμος** σημαίνει ότι η Ελλάς ως ιστορική δυνατότητα έχει εξαντλήσει τον ρόλο της, ότι η πορεία της κατά τους δύο τελευταίους αιώνες δεν ήταν παρά μία πορεία εκδυτικισμού και ιστορικής παραιτήσεως. Μία τέτοια πορεία ημπορούσε ίσως κανείς να την δικαιολογήσει μέχρι το τέλος του ψυχρού πολέμου. Όμως σήμερα, η ευρωπαϊκή πορεία δεν είναι παρά η ιστορική ήττα του ελληνισμού. **β) Ο άλλος δρόμος**, αυτός της ιστορικής οντότητας, που φιλοδοξεί να επιτύχει μία νέα διαμεσολάβηση ανάμεσα στον δυτικό και τον ανατολικό κόσμο, είναι ο δρόμος της προοπτικής.

Η Ελλάς δύναται να διεκδικήσει την θέση της στην διεθνή σκηνή μόνο εάν κατορθώσει να απαντήσει στα μεγάλα ερωτήματα, που τίθενται στις συνθήκες της πλανητικής εποχής. Το ζήτημα της ιστορικής μορφοποιήσεως των περιοχών που προήλθαν από την διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας δεν έχει λυθεί. Οι βαλκανικοί εθνικισμοί είναι ανήμποροι να λύσουν το ζήτημα. Η Ελλάς δύναται να ενεργοποιήσει τον ενιαίο ιστορικό χώρο των Βαλκανίων. Μπορεί να αναδειχθεί σε ιστορική οντότητα, η οποία θα υπερβαίνει τα στενά όρια του εθνικού κράτους μέσω μίας ελληνοτουρκικής συνομοσπονδίας.

Η ηγεμονική της παρουσία στα Βαλκάνια και η επεξεργασία ενός νέου εθνικού σχεδίου αποτελούν τις προϋποθέσεις για να προωθηθούν οι ιστορικές προοπτικές της. Είναι υπόθεση όλων μας να ακολουθήσουμε τον δρόμο της ιστορικής οντότητας, πράγμα που σημαίνει ότι θα προχωρήσουμε με αποφασιστικότητα στη λύση των προβλημάτων με συγκρούσεις που είναι αναπόφευκτες. Η Ελλάς ειδικότερα στην μεταολυμπιακή εποχή της δύναται να αξιοποιήσει τον μέγα πλούτο της πολιτιστικής κληρονομιάς της ως γενέτειρας των Ολυμπιακών Αγώνων και να επιβληθεί στη διεθνή σκηνή ως ιστορική δύναμη και παράγων της Ενδιάμεσης Περιοχής. Επιβιώνουν τα έθνη που μπορούν να απαντήσουν στις προκλήσεις της εποχής.

Η Ελλάς ευρίσκεται σήμερα στο σταυροδρόμι μίας κοσμοϊστορικής δυνατότητας: ή να ακολουθήσει τον δρόμο του εκδυτικισμού ή να διεκδικήσει την μετατροπή της σε ισχυρή οντότητα, που θα παίζει ιστορικό ρόλο στη νέα εποχή των συσχετισμών μεταξύ δυτικού και ανατολικού κόσμου.

Παναγιώτης Νταβαρίνος
Διδάκτωρ Φιλοσοφίας (Ιστορίας)

Επιλεγμένη Βιβλιογραφία

- Κιτσίκης Δημ. 1981, *Ιστορία του ελληνοτουρκικού χάρου 1928-1973*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα
- Του ιδίου 1996, *Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας 1280-1924*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα
- Του ιδίου 1998³, *Συγκριτική Ιστορία Ελλάδος και Τουρκίας στον 20^ο αιώνα*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα
- Του ιδίου 2001, *Το βυζαντινό πρότυπο διακυβερνήσεως και το τέλος του κοινοβουλευτισμού*, Έσοπτρον, Αθήνα
- Του ιδίου κ.ά. 2001, *Γεωπολιτική και Ελλάδα*, Έσοπτρον, Αθήνα.